D • N
3/8 1950

Ryska diplomatresor

Ett visst dunkel råder fortfarande kring de ryska diplomaternas skärgårdsresa, men några väsentliga fakta är klarlagda. Med marinattachén i spetsen har flera medlemmar av den ryska beskickningen under resa i en motorförsedd segelbåt i skärgården besökt och studerat för utlänningar förbjudna områden. Då de stannade på ett dylikt område vitter om Landsort inkallades de till förhör av landsfiskalen i Nynäshamn, men blev därefter släppta. Brottet mot gällande föreskrifter ter sig så mycket egendomligare som ryssarna före resan instruerats i dessa ting av en representant för kommandoexpeditionen. Om vederbörande efter denna undervisning inte ansett sig förmögen att hålla skillnaden klar mellan tillåtet och förbjudet farvatten, borde man i all rimlighets namn ha avstått från hela skärgårdsresan. Några uppgifter om den pågående utredningen har inte lämnats från försvarsstaben eller utrikesdepartementet.

Självfallet borde denna utredning omfatta beslagtagande och undersökning av de kameror och andra eventuella apparater som ryssarna kan ha använt för att utnyttja sitt skärgårdsbesök. Exterritorialiteten hindrar inte, därom är folkrättsauktoriteterna ense, ett dylikt förfarande (Dagens Nyheter 31 juli 1947). Enligt uppgift skulle en sådan undersökning ha inletts genom beslagtagande av en del filmrullar, men denna uppgift är oriktig: polisen anser sig icke ha rätt till sådana ingripanden. Under alla förhållanden borde ryssarnas hemsändande vara en given konsekvens av detta överträdande av elementära svenska bestämmelser, som utformats för att hindra spioneri. Framför allt måste man kräva att myndigheterna snabbt och fullständigt utreder saken och ger allmänheten rejäla upplysningar om vad som skett och om hur det ryska uppträdandet beivrats och kommer att beivras.

Detta kravs på klarhet kan tyvärr inte anses överflödigt. Det är omöjligt att på denna punkt lita på utrikesledningen. För precis tre år sedan kunde Dagens Nyheter meddela att ryska diplomatiska tjänstemän besökt en rad förbjudna platser i Norrbotten. Någon effektiv reaktion kom inte till stånd förrän saken på detta sätt blivit offentlig, och även sedan så skett framträdde en tydlig tendens till överslätning och hemlighetsmakeri. Kombinationen av ohöviskhet och vilja till mörkläggning blev mest påtaglig då utrikesministern vid en presskonferens meddelade att den ryska diplomatresan "påtalats" och att de ryska tjänstemännen skulle skickas hem, men samtidigt begärde att pressen skulle hålla tyst om sistnämnda faktum; först då det påpekades att pressen i så fall måste kritisera utrikesledningen för underlåtenhet att vidta en åtgärd som den i själva verket redan vidtagit frångick hr Undén sin fantastiska begäran. Man får hoppas att presskonferensernas avtrampande — på grund av att regeringen inte vågar utesluta kommunister — ej skall ha till följd att hemlighetsmakeriet blir ännu större nu än då.

Vi har svenska femtekolonnare som fritt kan utforska skärgården och i Stockholm till och med som "förtroendemän" får handlägga polis- och civilförsvarsfrågor. Ryskt spioneri kan under dessa förhållanden te sig skäligen överflödigt. Men detta är ingen anledning att tolerera legationsryssarnas nya flagranta överträdelse av gällande föreskrifter.

Gammal och ny räntepolitik

Förvirringen i den räntepolitiska debatten är i hög grad beroende på att man talar om olika saker. Sålunda har enförts å ena sidan att räntan för att få någon effekt som investeringsbroms måste nå en höjd som ur andra synpunkter inte kan tolereras. A andra sidan har sagts att räntevapnet kan nedlägges sedan statsmakterna genom budgetbalansering, operationer på öppna marknaden och bestämmelser om affärsbankernas kassareserv kan påverka kreditmarknaden i önskvärd riktning.

Hur förhåller det sig då med dessa saker? En åtstramning av marknadena likviditet över diskonträntan skulle säkerligen fordra en mycket stor räntehöjning. Sålunda är det alltid tvivelaktigt om affärsbankerna skulle visa sig tillräckligt följsamma gentemot riksbankskontot. En sådan följsamhet är nödvändig blott när bankerna har en betydande rediskonteringskuld hos riksbanken, vilket inte varit fallet de senaste tiugo åren. Vidare har industrins investeringsvillighet blivit mindre beroende av bankernas kreditgivning än förr, därför att industrins egen likviditet höjts. Slutligen är riksbanken genom de spikade valutakurserna numera bunden när det gäller köp och försäljning av främmande valutor.

Det område som återstår är därför operationerna på öppna marknaden: dels köp och försäljning eller enbart köpvägran beträffande obligationer, dels placering av skattkammarväxlar. Till detta sammanhang hör också ändringar av reglerna för affärsbankernas kassareserv. Dessa åtgärder har blivit penningpolitikens kardinalmedel. I stort sett har så varit fallet under hela fyrtiotalet, även om vissa möjligheter förelåg tidigare. Förändringen i läget kan illustreras med några siffror. Vår totala statsskuld uppgick 1939 till 2,7 miljarder. Av dessa löpte ungefär 1,8 miljarder mot obligationer och 260 miljoner mot skattkammarväxlar. För närvarande uppgår statsskulden till över 12 miljarder, av vilka drygt 7 ligger i obligationer och 2,6 — således nominellt lika mycket som hela statsskulden 1939 — i skattkammarväxlar.

Medan riksbanken ökar marknadens penningtillgång genom att ta emot eller köpa in statspapper och betala dem med sedlar, sjunker denna mätare statens obligationer och skattkammarväxlar placeras ut hos enskilda företag eller personer. På liknande sätt får dessa minskad köpkraft om affärsbankerna beordras att minska sina för kreditgivning fria medel.

Samtliga dessa åtgärder medför emellertid en justering av räntenivån. Genom ett utbud av obligationer vilket vid gällande kurs överstiger efterfrågan sjunker kursen, vilket är liktydigt med en reell räntestegring. Denna påverkar i första hand inteckningsräntorna. Hypoteksföreningarna följer i sin räntesättning variationerna i avkastningen på obligationsstocken. I fråga om inteckningsräntan blir sparbankerna tvungna att följa sina konkurrenter hypoteksföreningarna. På litet längre sikt anpassar sig även sparbankernas räntepolitik i övrigt till det nya obligationsläget.

Räntan inverkar också på möjligheten att få affärsbankerna att lägga sig till med skattkammarväxlar. Under 1948 kunde de förmås härtill genom att deras reella avkastning på skattkamm=växlarna höjdes med en halv procent.

Den "nya" penningpolitiken har således inte gjort räntan överflödig i den meningen att riksbanken skulle kunna arbeta obroende av räntenivån. Tvärtom kan man säga att de mycket små räntevariationerna blivit avgörande för denna penningpolitik. Föreställningen att räntan inte fick justeras alla tvang under 1946 och 1947 riksbanken att sätta in ett par miljarder kronor. När däremot variationer av räntan, bland räntepolitikens ram tillåtes utgör marknadsoperationerna ett smidigt medel i riksbankens hand. Den kan utan allför stora verkningar på prisnivån strama till mycket snabbt. Och den kan lika snabbt — om åtstramningen visar sig bli för hård — genom att ånyo inträda som köpare av obligationer och skattkammarväxlar och genom att mildra kassareservbestämmelserna åter lätta marknaden och låta räntan stanna på lämplig nivå.

PRESSGRANNAR

Snubblinkallelsen av danska riksdagen — för att behandla förslag om stärkning av försvaret och begränsning av inflationen — vittnar om kamplust hos regeringen Hedtoft, finner tidningen Information (partilös):

Havde regeringen handlet, som oppositionen havde ventet det, og som den måtte have handlet, da den paa forhaand vilde have sikret sig positive resultater, vilde den have indkaldt partiformændene til orienterende drøftelser. Det var ventet i midten af august. Derefter kunde man have ventet tilgængelighed en fjerdem dage tid efter. Men ved at indkalde partiformændene til møde kl. 13 paa tirsdag og tiirsdagen til møder en time senere har Hedtoft valgt offensiven. Regeringen giver afkald paa orientering om mulighederne og forlanger i virkeligheden en tilslutningsmulighed tirsdag. Enten slutter oppositionen op bag regeringen i løbet af faa timer, eller valgkampen begyndes. Fra en regering er det ingen felt ringe taktisk position. Enten faar den sine forslag gennemført, eller faar et valg, som den alligevel skulde have for øiet senere.

Vare sig de antikommunistiska partierna enas om att framtvinga nyval eller inte bör likväl alla demokratiska riktningar, hävdar den citerade tidningen, först sörja för de nya försvarsanslag som utrikesläget påkallar.

Hur pass svårmanöverbar vårs socialdemokrater numera finner den ekonomiska politiken illustreras fortfarande av Östergötlands Folkblad (s) när det skall motivera det nya intresset för penningpolitiska åtgärder mot inflationsfaran:

Att på en gång bevara den fulla sysselsättningens politik och hålla en stabiliseringsinriktad penningstyrr, är förvisso ingen lätt uppgift, men genom en förnuftig avvägning bör det i alla fall kunna gå. Inte minst ur arbetarklassens synpunkt är det av vikt att hindra penningförsämrande tendenser att göra sig gällande, och för den saken skulli kan man alltjämt bli nödgad finna sig i åtstramningar, som man helst ville slippa. Men kan man genom temporära restriktioner på för penningvärden särskilt betydelesfulla områden förebygga skadlig spänning mellan tillgången på nyttigheter och priser, bör man tåligt finna sig häri. Det bör emellertid på nytt starkt understrykas, att man härvidlag måste se till att vi inte glider in i ett läge, som innebär att den fulla sysselsättningen går förlorad. Om regeringen kan allmänheten inta, men det är nog tyvärr inte så alldeles säkert, att man på alla håll vill avsärkva arbetsfreden som regulator, en brutal regulator, som ju emellertid eller i varje fall i första hand skulle pressa den kroppsarbetande klassen.

"Läta på regeringen," är den enda riktlinje som kan läsas ut ur de många orden. Och den avslutande meningen om arbetsfriheten bruttalitet är bara ett försök att blåsa liv i motsättningar som varit avskrivna i mer än 15 år.

Den svenska socialdemokratiska dilemma är att partiet vacklar mellan en planhushållning som innebär hundraprocentig dirigering och ett liberalt frihetskrav, konstaterar Upsala Nya Tidning (fp):

Man säger sig vilja bevara en betydande sektor för det fria initiativet, men hur skall — om denna frihet inte blott blir en chimär — strategerna i samhälletts topp i så fall kunna genomföra sin processplanering? Det skall f. d. denna planering med nägorlunda effektivitet kunna utföras, om man försäkrar sig kontrollen över den viktigaste produktionsfaktorn — arbetskraften? Hur skall vidare den överfulla sysselsättningens problem bemästras, om denna drivs fram med socialistiska medel, men samtidigt samtidig lämnar konsumenterna fria. Ja, så kan man fortsätta att fråga, om det skall det finna, att man hammar i idel moskvaingjan och orimligheter, som mer än väl förskvarar den socialistiska handlingsvijans förlamning. Den enkelaste modellen för socialistisk handlande — att samhället övertar en del av företagsamheten — är naturligtvis alltid möjlig att praktisera, men det är tydligt som om det inte bara varit taktik utan även en väsande insikt om det meningslösa och skadliga i ett sådant tillvägagångssätt, som gjort att denna linje hittills visat sig föga attraktiv.

I en dubbel stridsställning anser sig socialdemokratin stå, enligt Smålands Folkblads (s) uttalande:

Medan vi kraftfullt och uppriktigt vänder oss mot varje form av diktatorisk tänkande inom vårt eget arbetarklassens led, grutar vi ingenda av på vårt klart formulerade krav om en ekonomisk demokrati, som skall tryta det reveska fåtet ur deo egendomsälska borgerskap av ett fåtal mäktiskrs goda vilja, klokhet och omdömesförmåga. Detta är en centralpunkt i diskussionen. I längsta lagen avkänner även den borgerliga motståndaren det av demokratin synpunkt riktiga i detta krav. Det är i praktiska gärningen som man på det skall brister. Då väljer man den som man trov enda framkomliga vägen, nämligen att misstänkliggöra socialdemokratins sanna demokratiska ställning. Vid den punkten i tankegången kan man lämpligen erövra om vad Tage Erlander under sånger kraftigt gånlat. De borgerliga gör farmhusmen av en stor tjänst varje gång de söker måta ut socialdemokratin, politik som i dande till "stalinism". Det kommer folk att tro, att kommunisterna är bättre än de är.

Hr Erlander skulle göra svenska folket en stor tjänst om han verkligen "kraftfullt och uppriktigt" bidrog till renhållningsjänsten med den kommunistiska diktaturfaran — hans svar på folkpartiledarens interpellation om säkerhetstäktgärderna kan inte med bästa vilja i världen kallas uppriktigt, och skall man säga om krafter i partiledningens reaktion mot Höglundfalangens kommunala samrore med kommunisterna?

MÖTE MED MEXIKO

på Biennalen

Av

TYRA LUNDGREN

MEXIKOS KONST? — Det kan tyckas underligt att hasta till antipoderna när hela världens måleri ligger utbrett framför en. Men Mexikos måleri är den enda upptäckten på den 25:e Biennalen i Venedig.

Man känner bör de mexikanska målarna är knutna till ett urskilt förflutet, bur de inom sig bär mayas, aztekers, tolteekers, zapotekers, taraskers och totonakers blod, medan de samtidigt är stora och moderna målare. Det brukar vara etnografica, folkkonst eller folkfore, skönt architektur, eller folktypsfotografier som låter oss få inblickar i ett fjärran exotisk land. Här förs vi till Mexikos hjärtpunkt av lika moderna människor som vi själva, vilka dessutom förmår utryckas sig med en konstnärlig intensitet mot vilken vår egen är blek och sval, t. o. m. vår mest färgsprakande expressionism.

Det är genast erkänna min tidigare okunnighet om den moderna konsten i Mexiko. Den har delats av många andra i Europa. Detta är nämligen den första betydande mexikanska utställning som samlad gått till Europa. Diego Rivera har för mig varit det enda namn jag egentligen förenat med synbilder av en formvärld, bildminnen av tavlor. Namnet Orozco har bara varit ett namn. Dessa är de två äldsta på utställningen, den förre född 1886, José Clemente Orozco 1883, död i december 1949. Två andra är David Alfaro Siqueiros, född 1896, och yngst Rufino Tamayo, född 1899. Bara fyra målare tillsammans, kallade de fyra stora. Allesammans är mycket olika till temperament, trots att genensamma mexikanska ursprung. Underlöjt nog är den mest bekante, Diego Rivera, nästan den blekaste. Han och Orozco har djupt upplevat Mexikos sociala och nationella revolution av 1910 och här i sin tidiga konst brännande spår av revolutanda, exaltation av mexikansk ande och nationellt uppbyggande sen det spanska oket avkastats.

Dessa kärnfor gav det mexikanska måleriet en inre monumentalitet, säger Fernando Gamboa, som ordnat paviljongen i Venedig och är chef för museet i Mexico City. Tre av utställnings målare tog på sig uppgiften att pärlyttifoda måleriet också till yttre monumentalitet; i väldiga freskaviter knöt de sitt monumentalkonsten — sina förfäders uttryckssätt — till nationens sociala liv. Det var 1922 och arcaes vara genombrottet i det moderna Mexikos konst. De exalterar den var och en efter sitt temperament. Orozco är nedbrytande, kritisk, brutal, med vilja att bygga upp och konstruera ny mänskligheet. Rivera vill i bilder havmonisk och storslaget skildra det nationella Mexikos folkliv, medan Siqueiro brottas med mexikos hemska och humanitariska problem, oro, otillfredsställelse, ansvar mot framtiden, moderniset överdimensionerade visioner, så konkretiserade att de förmedlar mardrömmar till åskådaren.

Det bästa i sitt verk, det mesta av sin kraft sägs de ha givit i de nysnämnda gigantiska freskaviterna i en mängd offentliga byggnader i Mexico City, i Kalifornien, New York och på andra platser i Mexiko och USA. Därav följer att en bart ringa brottstycken av deras livsverk kan betraktas här i staffikonst.

Den fjärde och yngste i den "stora kvartetten", Tamayo, representerar delvis en annan utveckling. Han ger en magnifik vision av sitt hemlands trodpiska färger, av fiäderprydda maya- eller azteklinande figurer — allt i lätt picassisk injefrelsiskelse. Tamayo anges i katalogen som boastt i Paris; det vore onaturligt om han inte lånat former och experimentusta från den moderna Parisrkonsten, tänker man. Det är knappast störande, man känner i stället att en i egen kraft vilande konstnär som han, utan att väsentligt förändra sin attraktionskraft, kan krypa in i denna modernistisk-konventionella tvångströja.

Tamayo visar sig i själva verket inte alls vara parisare: han befinner sig sen fem månader med sin hustru på en första Europaresa. Visserligen har han varit ett par månader i Paris, men han har också besökt Holland, England, Spanien, kom till Venedig för att göra Italien, fortsätter till Grekland. Återvänder i höst till sitt arna hem, i New York, och först i vår till Mexiko, där han har sitt andra. Tamayo vill vara en länk mellan sitt lands konst och den internationella konsten.

*

Varför känns det mexikanska måleriet så stort, vari ligger dess genomslagskraft?

Man kan lämna Riveras redan för oss kända milda, storformiga folkscener och några av hans mer konventionella porträttdukar för att i stället hänna inför hans vidliftiga porträtt av president Juarez, målat 1948. Det förefaller först banalt, inte sen. Man grips av den intensiva skildringskonsten; det är inte målat bara med penslar och talang, också med hjärtat. Hans "Sovande flicka", akvarell på duk, eller hans surrealistiska fantasier kring S:t Antonius frestelse är lika fascinerande.

Orozco är ofantligt mycket brutaare, våldsam i teckningen borstar han med några breda svep upp sina figurer i stort format: en indian gapande mot av en lans, två indiankvinnor sedda halvt uppifrån, ett huvud fyllande en jätteduk, hemskt klar ställning i frågan. Lässarna borde dock ha kraf på att få veta vilken målsättning författaren har för sin uppbrottsan, självregleringsprincipen är ju som alla pedagogiska program noga förknippad med frågan om vilken typ människor man vill åstadkomma. Masturbation och tumsuagning är som vanligt sin psykologiska förklaring och betecknas som naturliga utvecklingsstadier och vanliga sexuaalsymptom. Men varför är det fortsätta med att kalla dem carter och ovanor? Man måste också fråga sig varför författaren, som annars inte är rädd för att säga sin mening, går som katten kring gröten när det gäller frågan om barnsexuall ha bröst eller flaska. Kan det möjligen bero på någon förkortning genom att boken är "bearbetad efter svenska förhållanden"? Det är ju tycksligtvis ännu så länge huvudskäligen i USA det har blivit moderint att ge barnen flaskmjölk redan från början.

Överset=tarna, Görel Hildeman och Ingvar Norrby, har åstadkommit ett levande och lättflytande språk, men deras bearbetning placerar lässarna med en fot i Amerika och en i Sverige. Barnnamn och exempelsituationer har försvenskats, men om Kajsa och Pelle går på Skansen den ena dagen, det det skärt att tro att de gå hem och bygger en modell av Empire State Building den andra. Inkonsekvensen är också att växelvis citera överset=ta böcker på svenska och engelska. Denna konstgjorda utökning av författarens belsenhet är lika onödig som översättarnas sporadiskt ditsatta parenteser kring sina kommentarer. Ska lässarna matas med bearbetningar, ska det åtminstone ske med konsekvens.

MIA BERNER ÖSTE

RUFINO TAMAYO: Sovande musikanter

J. C. OROZCO: Indian genomborrad av en lans

Bra om barn

DET ÄR INTE så länge sedan nästan varje ny bok om barnuppfostran måste hälsas "varmt välkommen" som "ett värdefullt tillskott" till den försummade svenskspråkiga litteraturen. Det så behövde handa numera. Nu har vi bättre råd att göra en kritisk gallring i den vånanra, bärande sitt barn, ett utryck av minskälig delaktighet mot en koloristiskt fängslande dunkel brunröd himmel och tunga svartgröna kaktusformationer.

Tamayos starkaste sak är nog två sjutusiteina blockliks av svarta figurer på ett violett plan med en mörkblå himmel. Mest prövar han svarta, deformerade eller halvabstrakta figurer mot svartblå himmel, mönstrad med hemlighetsfulla stjärnkonstellationer. Han delar gärna upp sina figurer på moderniskt sätt i linjer och plan, grälts, gärna med lague de garance-röda accenter, svarta och hå streck, en gul måne. Ihland målar han i varmt askgrått med gula och caput mortuum-röda detaljer. Människan är ensam, skräckslagen inför den mekaniska värld hon själv skapat omkring sig.

Qundlöbergs stad har ansökt om tillstånd att ta upp ett 40-årigt amorteringslån på 100.000 kr. för bikbip av tre bostadshus i kvarteret Svanen, Sundbyberg. Länsstyrelsen föreslår en amorteringstid på 20 år. Länsstyrelsen tillstyrker nåtare en ansökan från Stockunds köping om tillstånd att ta upp ett 20-årigt amorteringslån på 54.000 kr. för vattenoch avloppsledning i Apelvägen. Svanholmsvägen samt kvarteret Klövergränet, ett 20-årigt amorteringslån på 15.000 kr. för lordningstillstånd av Villavägen, ett 30-årigt amorteringslån på 150.000 kr. för utbyggnad av Johan Bureus väg och ombyggnad av Längangsvägen. Gårdsvägen och Tvären samt tillstyrker slutligen en ansökan om tillstånd att ta upp ett 15-årigt amorteringslån på 30.000 kr. för ombyggnad av två transformatorstationer.

Esperantistkongress med 350 svenskar

Till esperanto-världskongress i Paris, som börjar 6 augusti, reser på torsdagsmorgonen i olika grupper 350 svenskar. Kongressen, som äger rum i Sorbonneuniversitetet, får 2.250 deltagare från 34 länder. Arbetet kommer att delas upp i olika sektioner, som behandlar esperanto i skolan, i vetenskap och teknik, i internationellt intellektuella utbyte samt i internationell trafik och handel. Öppningstalet hålles av världförbundets president Emfrid Malmgren, Stockholm. Under den följande veckan blir det sammanträden, konserter och festerföreställningar och en officiell mottagning i stadshuset och i Paris handelskammare.

DAGENS NYHETER
TEGELBACKEN, STOCKHOLM 1
Telefon: 22 40 00
Telegramadress: *Dagenyheter*, Postgiro (till för annonser) nummer 1817 (för prenumeration)

Chefredaktör: *Herbert Tingsten*. (Träffas skriftl. kl. 13.30—14.30)
Politisk huvudredaktör: *Leif Klabbers*.
Redaktionssekr och ansvarig utgivare: *Sten Hedström*.
Dagens Nyheters Aktiebolag! Verkst. direktör: *Helge Hedberg*.

PRENUMERATIONSPRISER
Stockholmsoppagan
Månad .. 4.75 Kvartal ... 13.75
Halvår .. 27.— Helår ... 54.—
SENASTE ANNONSPRISLISTA daterad 12/5 1950 tillämpas på texten.

Dagens Nyheters tryckeri, Stockholm

Kan filmen bli socialt nyttig?

ELSA BRITA MARCUSSEN, numera sekreterare i filmfrågor inom det norska undervisningsdepartementet, är känd som skarpsynt filmskribent med utpräglat sociala synpunkter. Hennes handbok om Film i Ehlins folkbildningsserie (6 kr.) är mycket kunnig, redig och vårdspänerad och skriven med både klokhet och värme. Det genomgående temat är demokratiskapitalistiskt produserade filmens, särskilt den amerikanska filmens, skadliga påverkan på publiken, och vad hon här säger är inte nytt, men nyttigt. Boken har också många utmärkta faktiska upplysningar om filmproduktion och filmintspelning och filmstudier utomlands, och där finns ett bra kapitel om filmexcenesnten. Tan att ha samma grundinställning till filmen kan man ofta instämma i hennes värderingar; det som med författarinnans utgångspunkter förvånar är hennes uppskattning av Disney.

Men hela denna bok, som i vida kretsar skall sprida upplysning om film, förbigår totalt filmens estetiska problem och frågan om filmens möjligheter som konstform. Eftersom denna tillspetsat sociala syn på filmen är vanlig på en del håll och ofta i mera doktrinär och mindre balanserad form än hos Elsa Brita Marcussen, kan det vara skäl att ett ögonblick ta upp den till diskussion. Problemet är inte abstrakt — så snart staten genom ekonomisk hjälp ber upp kampen mot de dåliga filmernas icke önskvärda inflytande på barn eller vuxna, måste det vara klart om staten skall stödja en film med mera önskvärd påverkan eller en fri konstnärlig film.

Elsa Brita Marcussen analyserar skarpt och riktigt den själösa och könlösa amerikanska genomsnittsfilmens grundliga idealbildningar, och hon visar också hur dess schabloner och konventioner i viss mån är politiska instrument för storkapitalet bakom filmindustrin. Vad hon säger om verklighetsförfalskning och sociala lögner är sant, men det är bara en del av sanningen. Filmer blir inte dåliga därför att de handlar om "folk som bor i palats" — det gör Hamlet och Henrik V också —, utan först när de också konstnärligt sett är konventionella och slätstrukna. Men det blir bekvämare om man hoppar över detta besvärliga led i sammanhanget. Frågan hur man skall stödja vissa filmens sociala skadeverkan i social nytta är då det självklara svaret: genom att lägga detta betydelesefulla propagandainstrument i andra händer, som bättre tjänar folkets intressen. Social realism i stället för social förlöjugemet, A-propaganda i stället för B-propaganda, grovt uttryckt. Men schemat stämmer inte. Men om man kunde enas om vad som är "god" påverkan och vad som är socialt — inte bara socialdemokratiskt — nyttigt, är det tyvärr svårare att åstadkomma god påverkan än dålig. Det är nästan omöjligt utan stödet av en slagkraftig konstnärlig form, och konsten låter sig sällan bindas vid en sådan propaganda. Men här finns en tredje möjlighet — att låta filmen bli konst och den goda påverkan bestå i estetisk upplevelse.

Nu brukar det sägas att en mängd socialt radikala filmer också varit goda konstverk, från Eisensteins tidiga filmer och "Ingeborg Holm" till "Vredens druvor" och Gorkijtrilogin. Men detta är filmer där upprorssynlisen också tagit sig uttryck i en stark konstnärlig form. I amerikansk film har bara mycket starka och mäktmedvetna krafter kunnat genomsnittsfilmens produkter, och det är inte troligt att de skulle växa fram på beställning om propagandan riktades åt andra håll. Det förefaller inte ha blivit så i Ryssland, med Gorkijtrilogin som lysande undantag. De relativt obundna, konstnärligt inriktade franska trettitalsfilmerna hade däremot, som också Elsa Brita Marcussen påpekar utan att dra slutsatserna av iakttagelsen, i själva sin psykologi, sin atmosfär och sina artistiska kvaliteter ett djupt och skarpt socialt perspektiv.

Hela frågan om filmens uppgift återspeglas i mindre skala, men med klarare linjer och mera öppenhjärtigt deklarerande åsikter, i den aktuella debatten om barnfilmen. Från olika utgångspunkter har man ensstämt behovet av bättre barnfilm, men när det gäller att precisera innebörden av detta begrepp finns diskussionen med en hetta som visar att principer står på spel. Och det blir inte lätt för barnfilmen att värja sin frihet mot allt det sociala och moraliska patos, all den entusiasm för fostran och upplysning som väntar på att få ta hand om den.

Också Elsa Brita Marcussen har ett kapitel om "Vårs barn på bio", och hennes uttalanden är mycket betecknande:

"Hittills har man huvudsakligen konnat konstatera det negativa inflytande som filmen har övat på barnasinnet. Vore det inte på tiden att vi friskt och oförfärat grep oss an med att undersöka på vilket sätt vi kunde ta filmen i vår tjänst för att skapa sunda, levnadsglada, tillitsfulla ungdomar, som är redo att ej blott arbeta och att samarbeta med sina kamrater på arbetsplatser och i våra demokratiska samhällsorgan?... Det kunde bli fråga om rena kortfilmer med motiv från djurrena och naturena värld, men också från stadsbarnens aktuella verklighet: en trafikfilm, en film om renhållningsverket, en film om hur våra storstäder förses med hvsmedel, en film om hur man får läna bäcker. Vi borde göra filmer som tillfredsställer barnens vetgirighet, filmer om hur en tidning kommer till, en radioutsändning eller en bil framställs, ett segelflygplan byggs, en bok trycks, en film inspelas, ett sjukhus ordineras etc. Barnen behöver orientering i samhället: varför hur vi fria val, och hur går det till, hur får vi brev på posten, varför har vi statsens järnvägar i Sverige, vad är de sociala nämnderna för något?"

Det inger starka farhågor för framtidens kulturpolitik om den uppfattningen blir spridd att man kan "skapa sunda, levnadsglada, tillitsfulla ungdomar" genom att ge dem filmer om renhållningsverket och de sociala nämnderna. Barn behöver otvivelaktigt orientering i samhället. Men de behöver också, och det nämns inte, skratta, de behöver sensationer för sinnena i form, färg och rytm, stimulans för fantasin, saga, spänning, äventyr. De vuxna behöver också renhållningsverk och sociala nämnder, men mänskliga har en del irrationella behov dessutom, som bland annat konsten i någon mån kan tillfredsställa. När det nu finns så starka förträffligta organ för renhållning och upplysning, så kunde kanske filmen bli arrangera och belysa verkligheten på annat sätt och fylla andra uppgifter i samhället. Den verkligt radikala sociala åtgärden skulle vara att staten understödde en rent konstnärlig film, befriad från varje form av moralisk eller politisk propaganda.

INGRID ARVIDSSON

Män över 65 år
sökes i augustinumret av
Det Bästa

Fackliteratur Ny katalog
WESTLINGS BOKAVD. - ÖREBRO
Sänd mig Eder katalog över
Teknisk litteratur
Namn .....
Adress ..... D. N. 3/8

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.